

Ocena zdolności adaptacji młodzieży w środowisku szkolnym

Evaluation of adaptability among adolescents in a school environment

JULITA POLESZAK^{1/}, PRZEMYSŁAW SZABAT^{1/}, MARTA SZABAT^{1/}, MAGDALENA WÓJCIK^{1/}, GRZEGORZ BOREŃSKI^{1/}, JOANNA MILANOWSKA^{2/}

^{1/} Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Psychologii Stosowanej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

^{2/} Zakład Psychologii Stosowanej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wprowadzenie. Zjawisko trudności przystosowawczych dziecka do szkoły i środowiska uczniowskiego nie jest rzadkością. Taka sytuacja może pociągać za sobą negatywną samoocenę, trudności w zapamiętywaniu i skupieniu uwagi, a nawet wycofywanie się z życia zbiorowego.

Cel. Ocena zdolności adaptacyjnych polskich nastolatków w szkolnych grupach rówieśniczych w wybranych sytuacjach społecznych.

Materiały i metody. Badania przeprowadzono za pomocą internetowego kwestionariusza ankiety w marcu 2019 r. w grupie 995 uczniów mieszkających w różnych miastach i wsiach Polski.

Wyniki. Prawie połowa ankietowanych (48,0%) odczuwała niepokój podczas przebywania w nowej grupie społecznej, 49,0% odczuwało lęk przed odrzuceniem ze strony rówieśników, a 42,6% przejmowało się krytyką ze strony rówieśników. Nastolatki przyjmowały jednak aktywną postawę w sytuacjach społecznych: 55,0% starało się nawiązywać nowe znajomości, a 54,3% wykazywało inicjatywę w relacjach społecznych. Wykazano istotne statystycznie różnice w odpowiedziach ankietowanych w zależności od płci.

Wnioski. Adaptacja nastolatków w grupie rówieśniczej wiąże się z licznymi obawami. Jednak zwykle przyjmowali oni aktywną podstawę w celu przystosowania się do życia społecznego.

Słowa kluczowe: adaptacja, adolescenci, rozwój społeczny, rozwój psychiczny

Introduction. The phenomenon of the adaptation difficulties of a child to the school and student environment is common. This situation can lead to negative self-assessment, difficulties in learning and focusing attention during classes, and even withdrawing from school life.

Aim. Assessment of the adaptation abilities of Polish teenagers in school peer groups based on examples of specific situations.

Material & methods. The research was conducted using a web questionnaire survey in March 2019 in a group of 995 students living throughout Poland.

Results. Almost half of the respondents (48.0%) feel anxious about being in a new social group, 49.0% are afraid of being rejected by their peers, and 42.6% are worried about criticism from other students. However, they take an active attitude in social situations: 55.0% try to relate with new friends, and 54.3% show initiative in social relations. There were statistically significant differences in the answers of respondents depending on gender.

Conclusion. Adaptation of teenagers in the peer group is associated with many fears. However, they usually take an active basis to adapt to social life.

Key words: adaptation, adolescence, social development, psychological development

© Probl Hig Epidemiol 2019, 100(2): 104-109

www.phie.pl

Nadesłano: 30.03.2019

Zakwalifikowano do druku: 05.06.2019

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Julita Poleszak
Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Psychologii Stosowanej
Uniwersytet Medyczny w Lublinie
ul. Chodźki 7, 20-093 Lublin
tel. 81 448 66 00, e-mail: julita.poleszak@wp.pl

Wprowadzenie

W literaturze termin 'adaptacja' posiada wiele definicji, lecz najczęściej jest używany zamiennie z terminem 'przystosowanie'. Szczegółne znaczenie ma adaptacja w środowisku społecznym, ponieważ rozwój społeczny jest jednym z najważniejszych aspektów dla rozwoju psychicznego młodego człowieka [1]. Uczestnictwo w grupie rówieśniczej w okresie dorastania umożliwia nie tylko naukę internalizacji społecznej rzeczywistości i umiejętności społecznych, ale także jest znaczące dla bezpieczeństwa emocjonalnego, poczucia własnej wartości i rozwoju zainteresowań. Zwraca się uwagę również na fakt, że przyjaźnie rówieśnicze wpływają na poprawę jakości życia nastolatków.

Proces adaptacji w przynależnej grupie społecznej jest istotny, ale również niebezpieczny – zwłaszcza w sytuacjach, gdy dziecko zostaje umieszczone w zupełnie obcym środowisku [2]. Zmiana otoczenia wiąże się z poznawaniem nowych warunków, zasad i obowiązków oraz wymaga umiejętności dostosowania się, co często powoduje znaczny niepokój i obawy u dorastającego człowieka.

Niestety zjawisko trudności przystosowawczych dziecka do szkoły i środowiska uczniowskiego nie jest rzadkością. Dotyczy ono przede wszystkim braku umiejętności tworzenia pozytywnych kontaktów interpersonalnych i zdobycia pozycji towarzyskiej oraz odczuwania nieakceptacji rówieśniczej. Psychologicz-

na sytuacja nastolatka odrzuconego w środowisku rówieśników może wywalać brak poczucia bezpieczeństwa, co z kolei wpływa hamująco na zachowywanie się dziecka. Powoduje obniżoną aktywność, trudności w zapamiętywaniu i skupieniu uwagi, co może wpłynąć na niechętny stosunek ucznia do szkoły i nauki [2]. Silne negatywne emocje pociągają za sobą poczucie niższości, przez co adolescent wyrabia w sobie negatywną samoocenę. W dalszej perspektywie nastolatki mogą wycofywać się z życia zbiorowego. W tych warunkach może ukształtować się u młodego człowieka zamiłowanie do samotności, nieufność do ludzi, a nawet postawa aspołeczna.

Dzieci nie radzące sobie z dostosowaniem do życia rówieśniczego często doświadczają agresywnych zachowań ze strony innych. Na podstawie wyliczeń Instytutu Badań Edukacyjnych aż ok. 10% polskich uczniów doświadcza systematycznej przemocy [3].

Wydaje się, że wśród przyczyn trudności społecznych można upatrywać m.in. problemy edukacyjne, odmienny status społeczno-ekonomiczny, wyjątkową nieśmiałość wynikającą z typu osobowości, późne włączenie dziecka do życia w grupie (np. poprzez nieuczęszczanie do przedszkola), a także bycie jedynakiem.

Ponieważ grupa rówieśnicza w wieku szkolnym jest jednym z filarów budowania tożsamości i osobowości dziecka, prowadzenie badań mających na celu ocenę umiejętności społecznych młodzieży szkolnej jest uzasadnione.

Cel

Ocena zdolności adaptacyjnych polskich nastolatków w wybranych sytuacjach społecznych w szkolnych grupach rówieśniczych, w zależności od płci, liczby rodzeństwa i uczęszczania do przedszkola.

Materiały i metody

Badania zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, w ramach której zastosowano technikę ankietowania. Jako narzędzie badawcze posłużył stworzony na potrzeby badania autorski internetowy kwestionariusz ankiety. Wszyscy respondenci wyrazili świadomą zgodę na udział w anonimowym badaniu. Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w marcu 2019 r. Uzyskane wyniki poddano analizie statystycznej, korzystając z oprogramowania komputerowego Statistica 12.0. Zebrane dane analizowano według płci, liczby rodzeństwa oraz uczęszczania do przedszkola. Różnice między grupami oceniono testem niezależności χ^2 ; jako istotne statystycznie uznawano wartości statystyk dla $p < 0,05$.

Wyniki

Badania zostały przeprowadzone wśród grupy 995 polskich nastolatków, w wieku 13-19 lat, z różnych miast i wsi Polski. Wszyscy ankietowani odpowiedzieli, że są uczniami. Dziewczęta stanowiły 83,2% ankietowanych ($n=828$). Pod względem wieku, najliczniejszą grupę stanowili osiemnastolatki (29,9%; $n=288$), drugą z kolei szesnastolatki (25,4%; $n=253$), a kolejną dziewiętnastolatki (16%; $n=161$). Wśród ankietowanych 78,5% ($n=781$) uczęszczało do przedszkola. W chwili badania 17,5% respondentów ($n=174$) było jedynakami.

Badanie pokazało, że większość uczniów zdecydowanie (24,8%) lub raczej odczuwa niepokój (23,2%) podczas przebywania w nowej grupie społecznej. Przeprowadzona analiza wykazała, że istnieje istotna statystycznie zależność między płcią a odczuwaniem niepokojów podczas kontaktu z nową grupą ($p=0,00175$). Wśród dziewcząt najczęstszą odpowiedzią było, iż zdecydowanie odczuwają niepokój podczas przebywania w nowej grupie (26,7%), natomiast chłopcy najczęściej odpowiadali, że raczej nie odczuwają niepokojów podczas kontaktów z nową grupą (27,0%) (tab. I). Nie zaobserwowano wpływu uczęszczania do przedszkola ($\chi^2=3,03$; $p=0,55$), jak i wpływu liczby rodzeństwa na odczuwanie dyskomfortu podczas kontaktów z nową grupą społeczną ($\chi^2=16,51$; $p=0,41$).

Na pytanie „Czy obawiasz się odrzucenia ze strony rówieśników?”, respondenci najczęściej odpowiadali ‘zdecydowanie tak’ (25,8%). Odnotowano istotne statystycznie różnice w odpowiedziach udzielonych przez dziewczęta i chłopców ($p < 0,00001$). Wśród dziewcząt najczęściej wybieranymi odpowiedziami były ‘zdecydowanie obawiam się odrzucenia’ (28,1%) oraz ‘raczej obawiam się odrzucenia’ (24,0%). Natomiast chłopcy najczęściej odpowiadali: ‘trudno powiedzieć’ (24,0%) oraz ‘zdecydowanie nie’ (23,4%) (tab. I). Nie zaobserwowano związku między liczbą rodzeństwa ($\chi^2=16,68$; $p=0,40$), uczęszczaniem do przedszkola ($\chi^2=3,25$; $p=0,52$) a lękiem przed odrzuceniem ze strony kolegów.

Badani uczniowie raczej przejmowali się krytyką ze strony swoich rówieśników (23,3%). Analiza wykazała zależność między płcią ($p=0,002$): 23,8% dziewcząt stwierdziło, że raczej przejmują się negatywną oceną ze strony rówieśników, natomiast 25,2% chłopców odpowiedziało, że raczej nie przejmują się krytyką wygłaszaną przez znajomych. W badaniu nie wykazano, aby na przejmowanie się krytyką ze strony rówieśników miała wpływ liczba rodzeństwa ($\chi^2=8,52$; $p=0,93$) oraz uczęszczanie do przedszkola ($\chi^2=6,19$; $p=0,18$).

Tabela I. Struktura odpowiedzi (%) na pytania dotyczące negatywnych myśli lub emocji związanych z sytuacjami społecznymi
 Table I. Structure of answers (%) to questions about negative thoughts or emotions related to social situations

Pytanie /Question	Ogółem /Total n=995		Dziewczęta /Girls n=828		Chłopcy /Boys n=167		p (chi ²)
	n	%	n	%	n	%	
Odczuwanie niepokoju podczas kontaktu z nową grupą społeczną /Feeling anxiety while in contact with a new social group	zdecydowanie tak /definitely yes	247	24,8	221	26,7	26	15,6
	raczej tak /quite	231	23,2	196	23,7	35	21,0
	trudno powiedzieć /it is hard to say	229	23,0	190	23,0	39	23,4
	raczej nie /not really	179	18,0	134	16,1	45	27,0
	zdecydowanie nie /definitely not	109	11,0	87	10,5	22	13,0
Lęk przed odrzuceniem ze strony rówieśników /Fear of social rejection from peers	zdecydowanie tak /definitely yes	257	25,8	233	28,1	24	14,4
	raczej tak /quite	231	23,2	199	24,0	32	19,0
	trudno powiedzieć /it is hard to say	214	21,5	174	21,1	40	24,0
	raczej nie /not really	158	15,9	126	15,2	32	19,2
	zdecydowanie nie /definitely not	135	13,6	96	11,6	39	23,4
Przejmowanie się krytyką ze strony rówieśników /Worrying about criticism from peers	zdecydowanie tak /definitely yes	192	19,3	174	21,0	18	10,6
	raczej tak /quite	232	23,3	197	23,8	35	21,0
	trudno powiedzieć /it is hard to say	224	22,5	188	22,7	36	21,6
	raczej nie /not really	199	20,0	157	19,0	42	25,2
	zdecydowanie nie /definitely not	148	14,9	112	13,5	36	21,6

Kolejne pytania miały na celu ocenę aktywności nastolatków w relacjach społecznych. 28,5% ankietowanych twierdziło, że raczej starają się nawiązywać nowe znajomości. W następnej kolejności uczniowie odpowiadali, że zdecydowanie starają się nawiązywać nowe znajomości (26,5%). Analiza wykazała istnienie istotności statystycznej między płcią, a staraniem się o zawieranie nowych znajomości ($p=0,004$): dziewczęta zdecydowanie próbowały nawiązywać nowe relacje (27,1%), natomiast chłopcy raczej starali się je nawiązywać (37,7%) (tab. II). Nie wykazano zależności między liczbą rodzeństwa ($\chi^2=16,12$; $p=0,44$) oraz między uczęszczaniem do przedszkola ($\chi^2=3,91$; $p=0,41$) a staraniem się o zawieranie nowych znajomości.

Badani uczniowie raczej wykazywali inicjatywę w tworzeniu relacji społecznych (28,8%). Z analizy wynika istotna statystycznie różnica między płcią a przejawianiem przez nastolatków inicjatywy w kontaktach międzyludzkich ($p=0,04963$). Wśród dziewcząt najczęstszymi odpowiedziami było, że raczej starają się przejawiać inicjatywę w relacjach społecznych (28,3%) oraz, iż 'trudno powiedzieć' czy wykazują taką inicjatywę (25,6%). Z kolei chłopcy na powyższe pytanie najczęściej odpowiadali 'raczej wykazuję inicjatywę' (31,7%) oraz 'zdecydowanie wykazuję inicjatywę' (31,1%) (tab. II). Badanie nie wykazało istnienia istotnej statystycznie zależności między liczbą rodzeństwa ($\chi^2=14,4$; $p=0,57$) oraz uczęszczaniem do przedszkola ($\chi^2=2,92$; $p=0,57$), a przejawianiem inicjatywy w relacjach społecznych.

Niespełna połowa badanych (44,0%) zdecydowanie starała się podtrzymywać zawarte znajomości. Analiza nie wykazała istnienia zależności między

płcią ($\chi^2=0,79$; $p=0,94$), liczbą rodzeństwa ($\chi^2=13,01$; $p=0,67$) oraz uczęszczaniem do przedszkola ($\chi^2=8,43$; $p=0,07$) a staraniem się o podtrzymywanie zawartych znajomości.

Kolejne pytanie dotyczyło starania się badanych o uznanie społeczne w grupie. Najczęściej zaznaczoną odpowiedzią była 'trudno powiedzieć' (27,8%). Przeprowadzona analiza wykazała istnienie zależności między płcią, a ubieganiem się o popularność w grupie rówieśniczej ($p=0,012$). Dziewczęta najczęściej stwierdzały, iż trudno im określić, czy starają się o uznanie społeczne rówieśników (28,1%) lub, że raczej nie starają się o taką popularność (23,9%). Natomiast badani chłopcy najczęściej odpowiadali, że raczej starają się zdobyć takie uznanie wśród swoich znajomych (28,1%) (tab. II). Badanie nie wykazało istnienia istotnej statystycznie zależności między liczbą rodzeństwa ($\chi^2=22,47$; $p=0,13$) oraz uczęszczaniem do przedszkola ($\chi^2=4,74$; $p=0,32$), a staraniem się o zdobycie popularności wśród grupy społecznej.

Kolejne pytanie dotyczyło oceny empatii wśród młodzieży szkolnej. Według wyników badania, większość uczniów była raczej (35,6%) lub zdecydowanie otwarta i zainteresowana problemami kolegów (35,0%) (tab. III). Na otwartość i zainteresowanie zmartwieniami rówieśników nie wykazano wpływu płci ($\chi^2=7,09$; $p=0,13$), liczby rodzeństwa ($\chi^2=12,42$; $p=0,71$) oraz uczęszczania do przedszkola ($\chi^2=4,09$; $p=0,39$).

Większość badanej młodzieży stwierdziła, że zdecydowanie potrafi zrozumieć i wczuć się w problemy swoich rówieśników (44,7%). Wykazano istotne

Tabela II. Struktura odpowiedzi (%) na pytania dotyczące aktywności w kontaktach interpersonalnych
Table II. Structure of answers (%) to questions about activity in interpersonal contacts

Pytanie /Question		Ogółem /Total n=995		Dziewczęta /Girls n=828		Chłopcy /Boys n=167		p (chi ²)
		n	%	n	%	n	%	
Staranie się o nawiązywanie nowych znajomości /Trying to make new friends	zdecydowanie tak /definitely yes	264	26,5	225	27,1	39	23,4	chi ² =15,3 p=0,004
	raczej tak /quite	284	28,5	221	26,7	63	37,7	
	trudno powiedzieć /it is hard to say	243	24,4	215	26,0	28	16,8	
	raczej nie /not really	146	14,8	115	13,9	31	18,6	
	zdecydowanie nie /definitely not	58	5,8	52	6,3	6	3,5	
Wykazywanie inicjatywy w tworzeniu relacji społecznych /Showing initiative in creating social relations	zdecydowanie tak /definitely yes	254	25,5	202	24,4	52	31,1	chi ² =9,505 p=0,04963
	raczej tak /quite	287	28,8	234	28,3	53	31,7	
	trudno powiedzieć /it is hard to say	238	23,9	212	25,6	26	15,6	
	raczej nie /not really	144	14,6	122	14,7	22	13,2	
	zdecydowanie nie /definitely not	72	7,2	58	7,0	14	8,4	
Staranie się o uznanie społeczne (popularność) w grupie /Caring about social position (popularity) in the group	zdecydowanie tak /definitely yes	95	9,5	72	8,7	23	13,8	chi ² =12,769 p=0,012
	raczej tak /quite	212	21,3	165	19,9	47	28,1	
	trudno powiedzieć /it is hard to say	277	27,8	233	28,1	44	26,4	
	raczej nie /not really	227	22,8	198	23,9	29	17,3	
	zdecydowanie nie /definitely not	184	18,6	160	19,4	24	14,4	

Tabela III. Struktura odpowiedzi (%) na pytania dotyczące empatii
Table III. Structure of answers (%) to questions about empathy

Pytanie /Question		Ogółem /Total n=995		Dziewczęta /Girls n=828		Chłopcy /Boys n=167		p (chi ²)
		n	%	n	%	n	%	
Otwartość i zainteresowanie problemami rówieśników /Openness and interest in the problems of peers	zdecydowanie tak /definitely yes	349	35,1	299	36,1	50	29,9	chi ² =7,09 p=0,13
	raczej tak /quite	354	35,6	286	34,5	68	40,7	
	trudno powiedzieć /it is hard to say	191	19,2	165	19,9	26	15,6	
	raczej nie /not really	72	7,2	55	6,7	17	10,2	
	zdecydowanie nie /definitely not	29	2,9	23	2,8	6	3,6	
Umiejętność zrozumienia i wczucia się w problemy rówieśników /Ability to understand and empathize with peers' problems	zdecydowanie tak /definitely yes	445	44,7	391	47,2	54	32,3	chi ² =13,955 p=0,0074
	raczej tak /quite	332	33,4	260	31,4	72	43,1	
	trudno powiedzieć /it is hard to say	138	13,9	113	13,6	25	15,0	
	raczej nie /not really	54	5,4	42	5,1	12	7,2	
	zdecydowanie nie /definitely not	26	2,6	22	2,7	4	2,4	

statystycznie różnice w udzielonych odpowiedziach przez dziewczęta i chłopców ($p=0,0074$). Dziewczęta najczęściej odpowiadały 'zdecydowanie tak' (47,2%), a chłopcy 'trudno powiedzieć' (43,1%) (tab. III). Nie zaobserwowano wpływu uczęszczania do przedszkola ($\chi^2=3,07$; $p=0,55$), jak i liczby rodzeństwa ($\chi^2=19,46$; $p=0,24$) na pytanie o umiejętność rozumienia problemów rówieśników.

Dyskusja

Formowanie się relacji międzyludzkich nastolatków jest jednym z głównych zadań rozwojowych w okresie dojrzewania [4]. Kompetencje adaptacyjne są niezwykle istotnym wymiarem dla prawidłowego rozwoju psychicznego i kształtowania osobowości. Prezentowane wyniki badania pozwoliły określić samoocenę umiejętności społecznych i adaptacyjnych młodzieży w środowisku rówieśniczym oraz porównać

wyniki własne z innymi opublikowanymi badaniami o podobnej tematyce.

Niepokojący jest fakt, że adaptacja nastolatków w grupie rówieśniczej wiąże się z częstymi trudnościami. Jak wynika z przeprowadzonego badania prawie połowa respondentów (48,0%) odczuwa niepokój podczas przebywania w nowej grupie społecznej, a 49,0% ankietowanych odczuwa lęk przed odrzuceniem ze strony rówieśników, a 42,6% badanych przejawia się negatywną krytyką ze strony swoich znajomych. Przedstawione trudności społeczno-emocjonalne przy braku wsparcia ze strony opiekunów i nauczycieli, mogą pogłębiać odczuwanie strachu społecznego, co w dalszej perspektywie może skutkować wycofaniem społecznym [5, 6]. Dane z przeglądu międzynarodowego piśmiennictwa wskazują, że trudności dostosowawcze w postaci nadmiernej nieśmiałości czy zachowań lękowych pojawiające się w dzieciństwie i okresie

nastoletnim są istotnymi predyktorami niskiej własnej wartości i samooceny w późniejszych latach życia dorosłego [7]. Ponadto dziecko odrzucone przez grupę jest narażone na problemy zdrowotne w przyszłości. Badania Lacey pokazały, że dzieci wycofane społecznie są w dorosłości bardziej podatne na depresję, otyłość, uzależnienia, infekcje oraz choroby układu krwionośnego [8, 9].

Z drugiej strony, badani nastolatkiwom pomimo częstego występowania niepokoju związanego z sytuacjami społecznymi, zwykle przyjmują aktywną podstawę w celu przystosowania się do życia społecznego. W przeprowadzonym przez nas badaniu, większość (55,0%) nastolatków stara się nawiązywać nowe relacje, również większość (54,3%) wykazuje inicjatywę w tworzeniu nowych znajomości (np. proponowanie spotkań). Zdecydowana większość młodzieży (77,0%) dba o zawarte już znajomości, co pokazuje, że cenią sobie zdobyte przyjaźnie. Wyniki sugerują, że adolescenti mimo odczuwania niepokoju dotyczącego spraw społecznych dobrze radzą sobie z kontrolowaniem emocji, dzięki czemu przyczyniają się do rozwijania swoich umiejętności społecznych. Rozwój społeczno-emocjonalny sprzyja nie tylko budowaniu relacji, ale także zaangażowaniu w uczenie się i ułatwia osiąganie dobrych wyników w nauce [10, 11]. Nix i wsp. na podstawie wieloletniego badania wykazali, że rozwijanie zachowań społecznych i emocjonalnych już w wieku przedszkolnym skutkuje osiąganiem wyższych wyników w wieku studenckim [12, 13]. Odkrycia te potwierdzają, że naukę społeczno-emocjonalną należy rozpoczynać już od najwcześniejszych lat życia dziecka.

Pozytywne emocje społeczne takie, jak empatia, troska o innych czy współczucie, pozwalają lepiej zrozumieć drugiego człowieka, a posiadanie takich cech zwiększa zdolności adaptacyjne w grupie społecznej [14]. Przeprowadzone badanie wykazało, że młodzież rozumie i potrafi wczuć się w problemy swoich rówieśników (78,1%). Są również otwarci i zainteresowani zmartwieniami swoich kolegów (70,7%).

Analiza wyników naszego badania pokazała, że istnieją różnice w zdolnościach społecznych między płcią: dziewczęta posiadają więcej obaw związanych z sytuacjami społecznymi niż chłopcy. Jednak wyżej oceniają swoje zdolności empatyczne niż płę przeciwna. Na podstawie analiz nie zaobserwowano, aby na kompetencje społeczne adolescentów miała wpływ liczba rodzeństwa oraz uczęszczanie do przedszkola.

W Polsce do tej pory przeprowadzono jedno podobne badanie, które oceniało umiejętności społeczne uczniów szkół średnich [15]. Analiza wyników badania wskazała, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby o przeciętnym poziomie kompetencji (48,3% ogółu respondentów); niskim i bardzo niskim poziomem kompetencji społecznych i personalnych wykazało się łącznie 30% badanych uczniów.

Uzyskane wyniki wskazują na konieczność zwrócenia uwagi na istnienie trudności adaptacyjnych młodzieży w grupie rówieśniczej. Powinno się również dążyć do wypracowania takich rozwiązań, które będą stanowiły pomoc w kształtowaniu kompetencji społecznych i personalnych młodych ludzi.

Wnioski

1. Prawie połowa badanych adolescentów wykazywała w różnym stopniu trudności społeczne pod postacią obawiania się odrzucenia społecznego, przejmowania się krytyką ze strony rówieśników oraz odczuwania lęku podczas przebywania w nowej grupie; dziewczęta częściej odczuwały niepokój związany z sytuacjami interpersonalnymi. Wskazuje to na potrzebę zwracania uwagi na zachowywanie i samopoczucie uczniów przez opiekunów i wychowawców oraz w razie potrzeby okazywanie wsparcia lub tworzenie współpracy z terapeutami w celu stymulacji rozwoju społecznego.
2. Nastolatkiwom w znacznej większości przyjmowali aktywną postawę w sytuacjach społecznych. Starali się nawiązywać nowe znajomości, przejawiając inicjatywę w tworzeniu relacji oraz dążyli do podtrzymywania już zawartych znajomości. Ponadto posiadali duży poziom empatii. Większość z nich potrafiła zrozumieć i wczuć się w sytuacje swoich rówieśników. Dodatkowo wykazywali dużą otwartość i zainteresowanie problemami swoich kolegów. Oznacza to, że większość polskich nastolatków posiadała prawidłowo rozwinięte zasoby społeczne.
3. Na umiejętności społeczne nie ma wpływała liczba rodzeństwa i uczęszczanie do przedszkola.

Źródło finansowania: Praca nie jest finansowana z żadnego źródła.

Konflikt interesów: Autorzy deklarują brak konfliktu interesów.

Piśmiennictwo / References

1. Juszczyk-Rygałło J. Socjalizacja dziecka jako proces kształtowania tożsamości. *EETP* 2016, 11(4(42)0): 13-25.
2. Skuza A. Interakcje społeczne w procesie socjalizacji. *Forum Pedagog* 2012, 1: 225-257.
3. IBE. Przemoc w polskiej szkole – jak naprawę wygląda. <http://www.ibe.edu.pl/pl/kontakt/381-przemoc-w-polskiej-szkole-jak-naprawde-wyglada> (25.03.2019).
4. Havighurst RJ. Child development in relation to community social structure. *Child Dev* 1946, 17(1-2): 85-89.
5. Rubin KH, Coplan RJ, Bowker JC. Social withdrawal in childhood. *Annu Rev Psychol* 2009, 60: 141-171.
6. Gazelle H, Ladd GW. Anxious solitude and peer exclusion: a diathesis-stress model of internalizing trajectories in childhood. *Child Dev* 2003, 74(1): 257-278.
7. Rubin KH, Hymel S, Mills RS. Sociability and social withdrawal in childhood: stability and outcomes. *J Pers* 1989, 57(2): 237-255.
8. Lacey RE, Kumari M, Bartley M. Social isolation in childhood and adult inflammation: evidence from the National Child Development Study. *Psychoneuroendocrinology* 2014, 50: 85-94.
9. Friedler B, Crapser J, McCullough L. One is the deadliest number: the detrimental effects of social isolation on cerebrovascular diseases and cognition. *Acta Neuropathol* 2015, 129(4): 493-509.
10. McClelland MM, Acock AC, Morrison FJ. The impact of kindergarten learning-related skills on academic trajectories at the end of elementary school. *Early Child Res Q* 2006, 21(4): 471-490.
11. Miles SB, Stipek D. Contemporaneous and longitudinal associations between social behavior and literacy achievement in a sample of low-income elementary school children. *Child Dev* 2006, 77(1): 103-117.
12. Nix RL, Bierman KL, Domitrovich CE, Gill S. Promoting children's social-emotional skills in preschool can enhance academic and behavioral functioning in kindergarten: findings from Head Start REDI. *Early Educ Dev* 2013, 24(7): 1000-1019.
13. Bierman KL, Nix RL, Greenberg MT, et al. Executive functions and school readiness intervention: impact, moderation, and mediation in the Head Start REDI program. *Dev Psychopathol* 2008, 20(3): 821-843.
14. Levenson RW, Ruef AM. Empathy: a physiological substrate. *J Pers Soc Psychol* 1992, 63(2): 234-246.
15. Lipiec I. Diagnoza poziomu kompetencji młodzieży i zapotrzebowania pracodawców. http://www.eds-fundacja.pl/projekty/kompetentni/materialy/country_report_poland-pl.pdf (25.03.2019).